
İSLAM KALKINMA BANKASI

Mahmut YARDIMCIOĞLU*
Hüseyin KOÇARSLAN**
Sabiha ANNAÇ GÖV ***

ÖZET

Geri kalmış İslam ülkelerini kalkındırmak amacıyla, İslam Kalkınma Bankası (IDB), İslam Konferansı Teşkilatının bir ihtisas organı olarak 7 ülkenin birleşmesiyle 1973 yılının Aralık ayında kurulmuştur. Üye ülkeler arasında ticari faaliyetleri arttırarak ve finansmanlarını sağlayarak kalkınmasını hedefleyen İslam Kalkınma Bankası zamanla istikrarlı bir şekilde büyüyerek İslam Konferansı Örgütünün en önemli kuruluşlarından birisi haline gelmiştir.

Çalışma prensipleri İslam felsefesi kapsamında şekillenen banka, Cidde merkezli çalışmalarını üye ülkeler ve Müslüman toplulukların çeşitli faaliyetler ile ekonomik kalkınmalarını, bununla birlikte sosyal yönden gelişmelerini hedeflemektedir. Kurulduğu günden bu yana temel görevi, örgüte üye ülkelere finansal yardımlar yapmak, projelerini desteklemek, dış ticaretlerine yardımcı olmak, fon tahsis etmek, eğitim hizmetleri sunmak, teknik yardım sağlamak gibi konulardır.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, İslam Kalkınma Bankacılığı, Finans, İslam Kalkınma Örgütü

ISLAMIC DEVELOPMENT BANK

ABSTRACT

In order to reconstruct backward Islamic countries, the Islamic conference , the union of the seven countries as a specialized organ of the Organization of the Islamic Conference was established in December 1973. The Islamic Development Bank (IDB) that aimed to develop by increasing trade activities between member states and obtaining finance has become one of the most important institutions of The Organization of Islamic Conference by growing slowly and stably.

The operating principles of the bank that formed under Islamic philosophy has aimed economic development besides social developments of Muslim countries with various activities. Since it was established the basic tasks are issues such as helping finance, supporting projects, helping foreign trade, allocating funds, presenting educational services and providing technical assistance to member states.

Keywords: Banking, The Islamic Development Bank, Finance, Islamic Development Organization

---

* Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü

** Öğr. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, MYO

*** Öğr. Gör., Harran Üniversitesi, Suroç MYO

1. BANKA VE BANKACILIK KAVRAMI

Finansal sistemin en belirgin unsuru olan bankalar, halktan topladıkları fonları (mevduatı) kredi biçiminde fon ihtiyacı olan bireylere veya şirketlere borç veren kurumlardır. Bu fon aktarımlarında, bankaların üstlendiği en önemli görev, fon sahibine karşı borç alanın ödeyememe riskini üstlenmesidir. Banka yapısı gereği borçlunun ödeme kabiliyetine ilişkin bilgileri ve riskleri daha iyi değerlendirebilecek durumdadır. Bankanın diğer bir belirgin özelliği fon yaratımıdır. Kredili mevduat işlemlerinin oluşturduğu finansman bankaya topladığından daha fazla fon dağıtma olanağını vermektedir. Ödeme araçlarının yönetimi ve fon yaratımı bankalar arasında sağlam bir güven ilişkisini gerektirir. Bu güven Merkez Bankası şemsiyesi altında sağlanarak, borç ve alacakların dolaşımı ve takası ile sistemin sağlıklı işleyişi garanti edilir (Aksoy 1998:13).

Bankacılığın temel faaliyet alanları, iki fonksiyonun bir bileşkesidir; ödemeler ve finansal aracılık. Zamanla bu faaliyet alanları değişerek üç boyutta devam etmektedir (Kohn 2003:129):

- Bankacılığa yeni türlerde kuruluşların girişi,
- Bir banka olarak aracılık fonksiyonunun evrimi, yeni ödünç verme ve alma şekilleri geliştirmiştir,
- Diğerine ek olarak, ödemeler ve finansal aracılığın temelindeki gelişmeler.

Bu üç boyuttaki değişimi anlayabilmek için, bankacılığın nasıl bir değişim geçirdiğine göz atmak gerekmektedir.

Toplumların değişim aracı olarak para kullanımının yararlarıyla tanışmasından hemen sonra, parayı depolama, saklama amaçlı güvenli bir yer ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu "güvenli yer", mevduat kabul eden ve ödünç verme işlemi yapan finansal kuruluşlar olan bugünün bankalarına dönüşmüştür (Baye ve Jansen 1995:14). Değişim ve dolaşım aracı olarak paranın ekonomiye girmesiyle paranın kendisinin ticaret konusu olması neredeyse eşzamanlıdır (Şakar 2000:13).

Bankacılık hizmetleri, ticaret kadar eskidir. Eski Mısır'da, Sümerler'de ve Babil İmparatorluğu'nda bankacılık faaliyetleri ticaretin ayrılmaz bir parçasını teşkil etmekteydi. Bankacılık hizmetleri eski çağlarda, tapınak gibi dini yapıların ve rahiplerin çevresinde doğup gelişmiştir (Tarlan 1986:7).

19. yüzyıl sonrasında ticari ve ekonomik faaliyetlerin en önemli yardımcı unsuru haline gelen bankacılık sektörü finansal ve ticari faaliyetleri büyük ölçüde düzenleyen kurumlar durumuna gelmişlerdir. Bu ilerleme ve gelişme bankacılık anlayışının uzmanlaşmasına ve profesyonel bir yapıya ulaşmasına sebep olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yıkılan Japonya ve Avrupa ülkelerinin yeniden imarı ve ekonomik sorunlarının çözümü ve finansal yapılarının kurgulanması ve ayağa kaldırılması için yatırım ve kalkınma bankaları bankacılık sektöründe yerini almıştır (Öçal ve Çolak 1999:17).

2. KALKINMA BANKACILIĞI

İkinci dünya savaşı sonrası, 1950'li yıllarda, savaş sonrası şehirlerin ve hatta ülkelerin yeniden imarı ve ülkeler için kalkınmanın gerekliliği bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu sorunun sanayileşme ve bunun için gerekli olan yatırımların arttırılmasıyla çözülebileceği öngörülmüştür. Bu öngörü neticesinde kalkınma ve yatırım bankaları, Dünya Bankası'nın da teşvikleriyle gelişmekte olan ülkelerin hemen hemen hepsinde kurulmaya başlamıştır.

Kalkınma, sanayileşme ve dolayısıyla yatırım ve sermaye birikimini, teknolojik gelişmeyi, beşeri faktörlerin gelişimini, uygun ve nitelikli kuramların varlığını gerektirir. Günümüzde hızlı teknolojik gelişmelerin şekillendirdiği üretim ve piyasa koşulları, kalkınmada teknoloji ve bilginin önemini ön plana çıkarmıştır (Adıgüzel 2006:46).

Kalkınma bankacılığı, yatırım bankacılığına çok benzemekle birlikte bazı noktalarda bu bankalardan ayrılmaktadır (Öçal, Çolak vd. 1997:48). Yatırım bankacılığı gelişmiş ülkelerde ortaya çıkmasına karşın kalkınma bankacılığı daha çok sermaye piyasası gelişmemiş, sermayenin kıt olduğu ülkelerde ortaya çıkmıştır. Kalkınma bankaları amaç olarak marjinal tasarruf ve yatırımın düşük olması nedeniyle tasarrufları ve yatırımları mutlak olarak ayırmaya yönelik politikayı benimsemişlerdir.

Kalkınma bankaları gelişmekte olan ülkelere özgü kuruluşlardır. Gelişmekte olan ülkelerde kalkınma bankalarının işlevlerini yerine getirecek kuruluşların bulunmaması veya yetersizliği nedeniyle bu bankaların kurulduklarını görüyoruz. Sermaye piyasasının gelişemediği bu ülkelerde, halkın kısa veya uzun vadeli finansman ihtiyacı gösteren yatırımlara akmasını sağlayan yatırım bankaları da gelişmemiştir.

Kalkınma bankaları, özellikle sermaye piyasalarının gelişmemiş olduğu ve bankacılık sisteminin girişimlere yatırımların gerektirdiği biçim ve ölçüde kaynak sağlamada yetersiz kaldığı az gelişmiş ülkelerde bir yandan yatırımlara orta ve uzun vadeli yeterli kaynak sağlamaya çalışan, öte yandan kalkınmayı engelleyen eksiklikleri giderici destekler sağlayarak bu alandaki sorunları çözmek suretiyle ülkenin kalkınmasını hızlandırmayı amaçlayan finansal kuramlardır (Çonkar 1988:53).

Kalkınma bankalarının temel amacı, verimli ve ekonomik kalkınma açısından önemli olan yatırım projelerine orta ve uzun vadeli fon sağlamaya çalışmaktır (Aysun 1997:39). Başka bir deyişle bu bankalar, kendilerince uygun ekonomik kalkınma projelerine, orta ve uzun vadeli fon sunan ve projelere çeşitli hizmetleri sağlayan finansal kurumlardır. Bir yandan orta ve uzun vadeli kaynak sağlayarak finanse etme ve bankacılık, diğer yandan projelerin değerlendirilmesi için fizibilite çalışmaları yaparak ve sermaye piyasasının gelişmesine çalışarak kalkınma işlevlerini yerine getirmek üzere kurulurlar(Aslan 1982:47).

Dünyadaki kalkınma bankaları temelde ulusal veya uluslararası düzeyde faaliyet gösteren kalkınma bankaları şeklinde ikiye ayrılabilir. Bunlardan uluslararası düzeyde faaliyet gösteren kalkınma bankaları gerek sağladıkları finansman ve gerekse de çizdikleri kalkınma stratejileri açısından ulusal düzeydeki kalkınma bankalarına yardımcı olabilmektedirler.

Uluslararası düzeyde faaliyet gösteren kalkınma bankaları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Dünya Bankası
- Asya Kalkınma Bankası
- Afrika Kalkınma Bankası
- İslam Kalkınma Bankası (İKB-IDB)
- Avrupa Yatırım Bankası
- Ulusal düzeyde faaliyet gösteren kalkınma bankaları ise şunlardır;
- Japon Kalkınma Bankası

- Çin Kalkınma Bankası
- Kore Kalkınma Bankası
- Hindistan Sınai Kalkınma Bankası
- Malezya Sanayi ve Teknoloji Bankası
- Güney Afrika Cumhuriyeti Kalkınma Bankası

3. İSLAM KALKINMA BANKASI

20.yy'da ekonomik ve siyasal problemlerin etkilediği ülkelerin kalkınmalarını sağlamak veya kalkınma hamlelerini desteklemek amacıyla kalkınma bankalarının kurulmakta olduğunu görmekteyiz. Kalkınma bankaları ilk zamanlarda yatırım bankaları ile benzer nitelikte çalışmalar gerçekleştirmiş olmalarına rağmen daha sonraları ise sadece ülkelerin sosyal ve ekonomik projelerinin desteklenmesi, reel sektörün finanse edilmesi, ihracatın artırılması gibi amaçlar ile gündeme gelmişlerdir.

İslam Kalkınma Bankası (IDB) bu amaçla 1973 yılı Aralık ayında Cidde'de yapılan İslam ülkeleri maliye bakanları toplantısında İslam Kalkınma Bankası'nın kurulmasına karar verilmiştir. Söz konusu toplantıda alınan bu kararı Cezayir, Çad, Mısır, Gine, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Libya, Malezya, Mali, Moritanya, Fas, Nijer, Umman, Pakistan, Katar, Suudi Arabistan, Senegal, Somali, Sudan, Tunus, Birleşik Arap Emirlikleri ve Yemen Arap Cumhuriyeti imzalamıştır. Bu amaçla Asya ve Afrika kalkınma bankalarının kuruluşuna paralel olarak 20 Ekim 1975'te ise Türkiye'nin de içinde bulunduğu 29 İslam ülkesi ile birlikte uluslararası düzeyde ilk İslam bankası İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur.

Günümüzde 56 üye ülkeden meydana gelmekte olup (Tablo 1); bu üye ülkelerden Suudi Arabistan, Libya, İran, Mısır, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt Banka fonlarının %79'una katkıda bulunmaktadır(Tablo 2). Banka, Arap dünyasında petrol ihracatından elde edilen dolarların kullanılabilir duruma getirilmesinde çok etkin olmuştur. Kalkınmanın finansmanı İslami prensiplere göre gerçekleştirilmekte; kalkınma finansmanında faiz yükü yer almamaktadır. Onun yerine banka projelere sermaye iştiraki ve kâr/zarar ortaklığı yoluyla katılmaktadır(Kandemir 2002:12).

Tablo 1: İslam Kalkınma Bankasına Üye 56 İslam Ülkesi (İKB 2015)

Suudi Arabistan	Ürdün	Bahreyn	Kazakistan
Kuveyt	Sudan	Suriye	Kırgızistan
Libya	Gabon	Afganistan	Maldivler
İran	Umman	Benin	Mozambik
Mısır	Irak	Moritanya	Sierra Leone
Türkiye	Senegal	Lübnan	Somali
B.A.E.	Gine	Mali	Surinam

Pakistan	Brunei	Azerbaycan	Togo
Cezayir	Kamerun	Çad	Komoros
Endonezya	Uganda	Gambiya	Fildişi Sahilleri
Malezya	Burkina Faso	Arnavutluk	Nijerya
Bangladeş	Nijer	Tacikistan	Türkmenistan
Katar	Filistin	Cibuti	Özbekistan
Yemen	Fas	Tunus	Gine-Bissau

Tablo 2. İslam Kalkınma Bankası Pay oranları(İKB 2015)

	Ülkeler	Pay (İslam Dinarı)	Pay oranı (%)
1	Suudi Arabistan	368,513	26,57
2	Libya	147,824	10,66
3	İran	129,334	9,32
4	Mısır	127,867	9,22
5	Türkiye	116,586	8,41
6	Birleşik Arap Emirlikleri	104,596	7,54
7	Kuveyt	98,588	7,11
8	Diğer	293,610	21,17

IDB'nin faaliyetleri 1968 yılından beri Arap ülkelerindeki yatırımlarda ve projelerin yönetiminde aktif olarak bulunan Arap Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Fonunun (AFESD) faaliyetlerini tamamlamaktadır. Geçmişe bakıldığında, IDB'nin gelişmesi bir kalkınma bankasının hızlı büyümesinin klasik bir örneğini sergilemektedir.

Ortaklık yapısının dağılımı Tablo 1'de görülmektedir. Buna göre en fazla hissesi bulunan ülkeler içinde Türkiye 5. sırada yer almaktadır(İKB 2015).

Temelde proje finansmanı, ticaret finansmanı ve özel yardım operasyonları olarak özetlenebilecek faaliyetleri olan bankanın kuruluş amacı doğrultusundaki fonksiyonları bulunmaktadır(Başar 1994:21).

Banka üye ülkelerde İslami esaslara uygun bankacılığın geliştirilmesi için 1983 yılında faaliyete geçen İslami Araştırma ve Eğitim Enstitüsünü (IRTI) kurmuştur. Bu Enstitü araştırmalar yapmakta, eğitim programları düzenlemekte, yayınlar çıkarmakta ve bankacılık ve ekonomi alanlarında konferanslar düzenlemektedir. Enstitü, İslami esaslara uygun bankacılığın ve ekonomik sistemin geliştirilmesi amacıyla bu alanlarda ödüller dağıtmaktadır. Banka, üye ülkeler arasındaki işbirliğini geliştirmek ve güçlendirmek amacıyla İslam Konferansı Örgütünün çeşitli organlarıyla ve özellikle de Ticari ve Ekonomik İşbirliği Komitesi'yle (COMCEC) yakın ilişkiler kurmaktadır.

4. İKB'NİN AMACI VE FONKSİYONLARI

Bankanın amaçları arasında İslam ülkelerinin kalkınma faaliyetlerine katkıda bulunmak, İslam topluluklarının sosyal, ekonomik yatırım projelerine kaynak sağlamak, İslam ülkeleri arasında ticaretin geliştirilmesine yardımcı olmak ve işbirliğini sağlamaktır. Banka, kuruluş amaçları çerçevesinde; üye ülkelerin kuruluşlarına ve projelerine finansman desteği sağlar ve sermaye iştirakinde bulunur, üye ülkeler arasında ticaretin geliştirilmesini sağlar ve bu amaçla gerekli çalışmaları yapar, üye ülkeler arasında teknik işbirliği ve yardımlaşmayı sağlar, kuruluş amaçlarının gerçekleştirilmesi yönünde çeşitli eğitim ve araştırma faaliyetlerinde bulunur.

Banka, Arap dünyasında petrol ihracatından elde edilen dolarları kullanılır duruma getirmede çok etkin olmuştur (Kandemir 2002:12). IDB, özel sektör kuruluşlarının hisse senetlerini satın alarak finansman sağlayabilmektedir. Banka, üye ülkelerinin çeşitli projelerini İslami kurallara uygun olan farklı sayıdaki finansman yöntemleriyle finanse etmektedir. Bu finansman şekilleri; faiz yüksüz borçlanma, sermaye katılımı, leasing, taksitli satışlar ve kar payı olarak sıralanabilir. Bunlara ek olarak, banka, üyeleri arasındaki işbirliğinin geliştirilmesine destek olmakta ve üyelerine teknik yardım sağlamaktadır (Ekonomi Bakanlığı 2015).

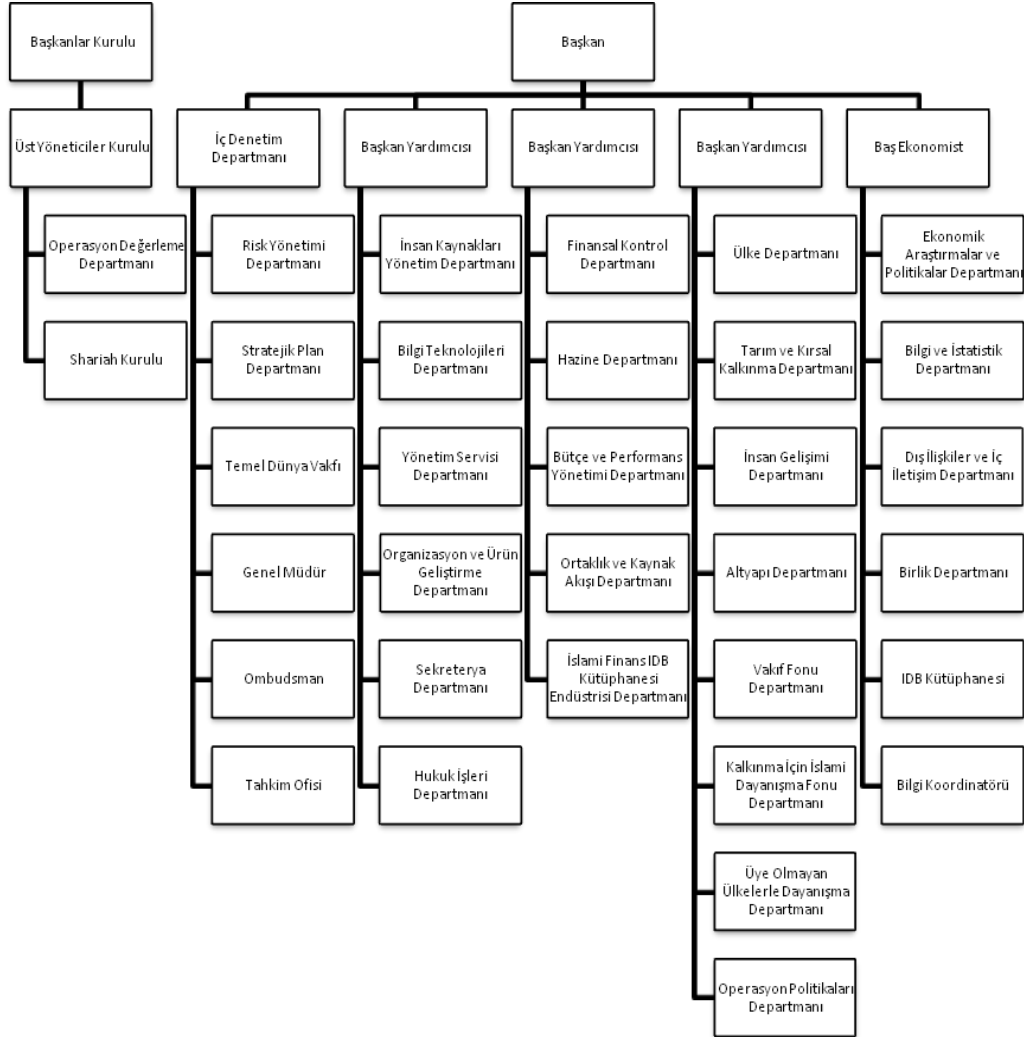
Bankanın öncelik alanları; beşeri gelişme, tarımsal gelişme ve gıda yeterliliği, altyapı geliştirme, üye ülkeler arası ticaret, özel sektörün gelişmesi, İslam ekonomisi, bankacılık ve finans alanlarında araştırma ve geliştirme, olarak belirlenmiştir (IDB 2015). IDB'nin finansman araçları arasında; krediler, finansal kiralama, ortaklık, kar ortaklığı, standart finansman yöntemleri, yapısal finansman (dış ticaretin finansmanı) ve teknik yardımlar, sayılabilir.

Banka'nın kuruluş amacı doğrultusundaki fonksiyonları aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Başar 1994:21):

- Üye ülkelerdeki kuruluşlara veya verimli projelere sermaye iştirakinde bulunmak,
- Üye ülkelerdeki kamu ve özel sektör projelerine kredi sağlamak,
- Üye ülkeler arasındaki ticaretin geliştirilmesine yardımcı olmak ve bu amaçla gerekli çalışmaları yapmak,
- Üye ülkeler arası teknik işbirliğine yardımcı olmak ve teknik yardım sağlamak,
- Üye ülkelerde kalkınma faaliyetlerine katkıda bulunan personele eğitim imkânları sağlamak,
- Müslüman ülkelerdeki ekonomik, mali ve bankacılık faaliyetlerinin İslami kurallara uygun şekilde yürütülmesi yönünde araştırmalar yapmak.

5. ORGANİZASYON YAPISI

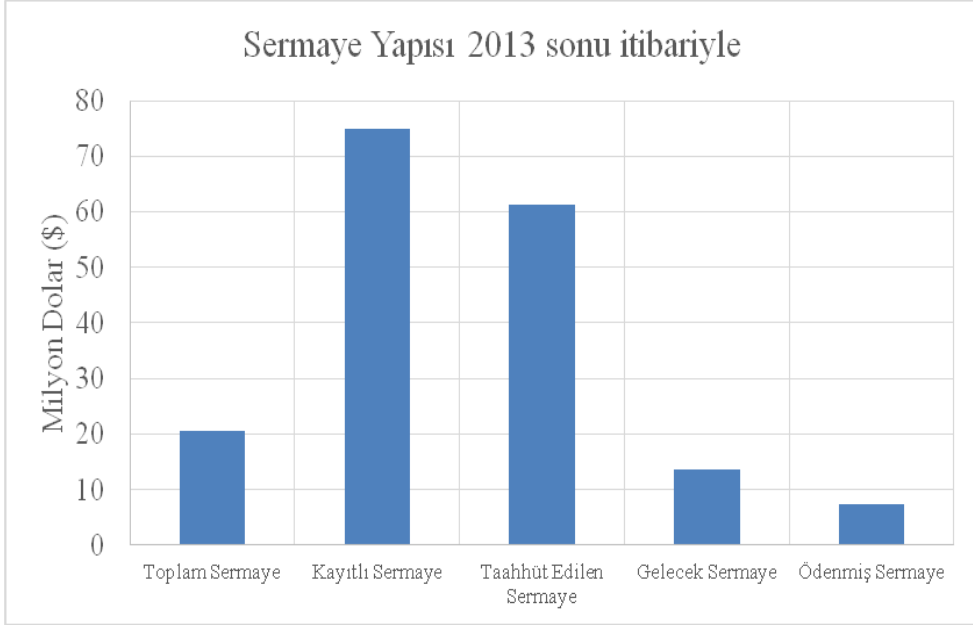
Governörler (Yöneticiler) kurulu tarafından en yüksek mertebede idare edilen İslam Kalkınma Bankası, üye ülkelerin ekonomi ve maliye bakanları ile bakanlık temsilcilerinden oluşturulmuştur. İKB merkez teşkilatları ve on dört üyesi bulunan icra direktörler kurulu tarafından yönetilmektedir. Bu kurul üyelerinin yedi tanesi en fazla hissesi bulunan ülkeler tarafından görevlendirilirken kalan yedi tanesi de diğer kırk dokuz ülkenin yöneticilerinin oluşturdukları yedili guruplar tarafından verilen oylar ile üç yıllığına seçilirler. Bir başkan ve üç başkan yardımcısının görev aldığı merkez teşkilatlarında bir genel sekreter ile on daire başkanlığı ve on dokuz bağımsız birimden oluşmaktadır. İKB başkanı, yöneticiler kurulu tarafından seçim ile belirlenir. Görev süresi beş yıldır ancak tekrar seçilebilmektedir (Özal 2001:47). Organizasyon şeması Şekil 1’de verilmektedir.

Şekil 1. İKB organizasyon şeması
İslam Kalkınma Bankası

6. SERMAYESİ

1992 yılında kayıtlı sermayesi iki milyar İslam Dinarı'dır. 7-8 Aralık 2005 yılında Mekke'de yapılan zirvede üye devletlere bankanın finansal yapısını güçlendirmek için çağrı yapılmış olup yıllar içinde kademeli olarak arttırılan sermaye stoku 2013 yılı sonunda 12 milyar Amerikan dolarına çıkmıştır (Şekil 2).

Şekil 2. İKB sermaye yapısı (Investor Presentation 2015)

İslam Kalkınma Bankasına üye ülkelerin hisse oranları ise farklılık arz etmektedir. En büyük hisse oranına sahip olan ülke % 26,57'lik oranla Suudi Arabistan'dır. Onu % 10,66'lık oranla Libya takip etmektedir. Türkiye ise %8,41'lik oranla beşinci sırada bulunmaktadır (Tablo 2).

7. İKB PROJE FİNANSMAN STRATEJİSİ

İKB Proje Finansmanı, İKB Grubu'nun stratejik iş çerçevesi ilkesi ile gerçekleştirilir. Yoksullukla mücadele İKB Grubu'nun amaçlarına ulaşmak için çok yönlü bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Genel bir kural olarak, yüksek ve sürdürülebilir bir büyüme için yoksulluğu azaltmak bir ön gereksinimdir. Böyle bir büyüme için Afrika'daki üye devletlerde 2000-2015 periyodu boyunca %7.4'lük bir artışı gerekli kılacağı tahmin edilmektedir. Ortadoğu ve Afrika'da yapılan çalışmalara göre, GSMH'de ki % 1'lik bir artış, yoksul insan sayısını %4-5 civarında azaltmaktadır (Alatas 2004:23).

Üye ülkelerin çoğunda fakirlik oranının yüksek oluşu daha modern ve geliştirilmiş tarım uygulamalarının hedef alınmasını sağlamaktadır. Katma değeri yüksek ürünler üzerinde durulması, sulama, ekin geliştirme, tarıma dayalı sanayiler, pazarlama gibi konularda teknik yardım sağlama hedeflenmektedir.

Tarım sektörüne ilaveten sağlık ve eğitim üzerinde de önemle durulmaktadır. Dünyanın her tarafında tecrübe edilmiş olan insan geliştirme ekonomik büyümenin önemli katkı sağlayıcılarından. Üye ülkelerdeki özellikli ve öncelikli ihtiyaçları göz önüne alındığında, işlemlerin, düşük gelirli ülkelerde temel eğitim ve sağlık gereksinimi üzerinde, orta ve üst gelir düzeyine sahip ülkelerde ise araştırma ve teknoloji üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir(Tablo 3).

Su arzı, biyolojik atıkların boşaltılması, ulaştırma ve enerji arzı gibi bileşenler altyapı çatısı altında toplanmaktadır. Alt yapının sağlıklı bir ekonomi için hayati önem arz ettiği yaygın olarak bilinmektedir. Kırsal bölgelerde ulaştırma imkânları, elde edilen ürünlerin pazarlara ulaştırılması açısından önem arz etmektedir. Aynı şekilde temiz su kaynaklarına sahip olma, hem çevre hem de insan sağlığı açısından büyük önem arz etmektedir. Ancak birçok üye ülkede temiz su kaynağı bulmak zordur. Hem İKB'ye ait düzeyli sermaye kaynakları hem de pazardan elde edilen kaynaklar alt yapıyı finanse etmek için kullanılmalıdır. Düşük gelirli ülkelerde ve bölgelerde geniş bir sermaye oranı kullanılarak alt yapı projeleri finanse edilmelidir.

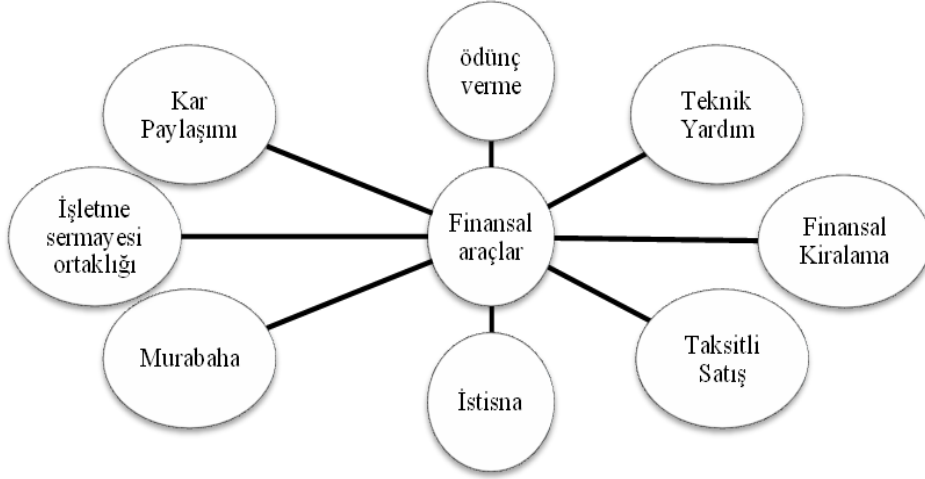
Tablo 3: Düşük, Orta ve Yüksek Gelirli Ülkelerde İnsan Kaynakları Stratejileri(IDB 2015).

Düşük Gelirli Ülkeler İçin	<ul style="list-style-type: none"> -İlk ve ortaokul eğitimi -İlk sağlık hizmetleri -Mesleki ve teknik eğitimi <p>Amaç:</p> <p>Eğitim ve sağlıkta temel ihtiyaçların karşılanmasına katkı sağlamak ve işgücündeki beceri eksikliklerini işaret etmek, Bu üç bölgedeki öncelik yeni bin yıl kalkınma hedeflerine katkıda bulunacaktır.</p>
Orta ve Yüksek Gelirli Ülkeler	<ul style="list-style-type: none"> -Bilim ve teknoloji -Araştırma ve geliştirme -Yüksek Öğretim <p>Amaç:</p> <p>Uluslararası pazarlarda bu ülkelerin rekabet gücünü arttırmak için teknolojik ve araştırma yeteneğini arttırmak.</p>

8. İKB TARAFINDAN KULLANILAN FİNANSAL ARAÇLAR

İKB; kuruluş senesinde yer alan ticari faaliyetlerini ve desteklediği projelerin finansman yapısını İslam dini kural ve kaidelerine göre belirlemek zorundadır. Bu zorunluluğa uymak ve ticari faaliyetleri yerine getirebilmek için; finansal kiralama, ödünç verme, teknik yardım ve işletme sermayesi ortaklığı gibi farklı stratejiler uygulamaktadır (Şekil 3). Finansal kiralama stratejisinde, müşteri tarafından talep edilen ürün veya hizmet banka tarafından satın alınarak müşteriye kiralanır, kira ödemelerinin hesaplanması ile bakiye tutar üzerinden ürün müşteriye

devredilir. Teknik yardım stratejisi; yeterli finansmanı olmayan üye ülkeler için önerilen projelerin hayata geçirilmesi ve sağlıklı sürdürülebilmesi için gereken maddi ve teknik desteklerdir. İKB kurulduğu günden 2000 yılına kadar 313 teknik yardımı 124 milyon dolar ile desteklemiştir. Proje desteklerine ek olarak İKB ihracat ve ithalat finansmanı, birim yatırım fonu ve İslam bankaları portföyü gibi bazı programlar için üye ülkeler arasında ticareti geliştirme faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır (IDB 2015).

Şekil 3: İKB Finansal Araçları

1.Ödünç Verme: Krediler çoğunlukla hükümetlere ya da hükümet garantisine sahip olan kamu kuruluşlarına verilir. Tarım ve alt yapı alanında uzun vadeli finansman imkânı sağlar. Krediler, proje başına 7 milyon İslam Dinarını geçemez. Bu kredilerde faiz söz konusu olmaz, sadece yönetsel harcamaları karşılayacak kadar bir hizmet bedeli alınır. Bu kredinin geri ödenmesi, 3 yıldan 7 yıla kadar ödemesiz olmak üzere toplam 15 ile 25 yıl arasında bir süreyi kapsar. Kredi finansmanı az gelişmiş ülkelerdeki belirli türlerdeki projeler içinde kullanılabilir. Bu durumda ödeme süresi 30 yıla kadar uzayabilir. Ödünç verme, üye ülkelerde gelişmişlik seviyesi en düşük olanların altyapı projelerini geliştirmeleri için uygulanan faizsiz bir finans tipidir. Geri ödemede anapara ve masraflar talep edilirken 3 ila 7 yıl geri ödemesiz ve 20 yıla yayılan ödeme planı uygulanabilir.

2.Teknik Yardım Finansmanı: Bu yardımın amacı, belirli bir projeyi uygulamak için teknik uzmanlık edinimi ile insan kaynakları gelişimi ve eğitimini finanse etmek veya kurumsal destek sağlamaktır. Teknik yardım finansmanı iki türlü uygulanmaktadır: Birincisi, direkt olarak projelere istenilen teknik ve fizibilite çalışmalarını hazırlamaya yardımcı olmak üzere uygulanır. İkinci tür ise, sektörel politikaları tespit etme, sektörel planları hazırlama, inşaat programı ve kapasite gelişimi için kurumsal destek amaçlıdır. Kullanılacak maksimum finansman tutarı 300.000 İslam Dinarı olup 16 yıllık bir vade süresi vardır.

3. Finansal Kiralama: İslam Kalkınma Bankası, fabrika üretim hatları, elektrik üreten tesisler, gemiler vb. gibi ihtiyacı olan makine, teçhizat gibi benzer ve bağımsız maddelerden oluşan değerleri edinir ve daha sonra onları lehtar adına belirli bir süreliğine kiralar. Lehtarın finansal kiralamadan faydalanması için bir devlet garantisi sunması ya da birinci sınıf banka veya İKB tarafından kabul edilecek

herhangi bir garanti vermesi gereklidir. Finansal kiralama süresi 20 yıla kadar uzanabilmektedir. Finansal kiralama orta ve yüksek gelire sahip üye ülkelerde proje finansmanında kullanılır. Banka kiralama işleminden bir kar marjı elde etmektedir. Finansal kiralamada üst sınır 80 milyon İslam dinarıdır.

4. Taksitle Satış: Taksitli satış tipi destekte, müşterinin talep ettiği ürün banka tarafından satın alınır ve üzerine bir kar payı eklendikten sonra müşteriye taksitli olarak satışı yapılır.

5. İstisna: İstisna işleminde bir inşaatı yapacak veya belli bir malı üretecek yüklenici, vasıfları yazılı mal veya yapıyı belli bir fiyat ve zaman çerçevesinde alıcıya teslim etmeyi orta vadeli bir mukavele ile taahhüt eder.

6. Murabaha: Murabaha işlemi, alıcının ihtiyaç duyduğu malın banka tarafından satın alınarak maliyet+kâr esaslı ile alıcıya satılmasıdır. Kâr nispeti ve ödemelerin zamanlaması imzalanan mukavelede belirtilir. Yatırım sermayesi ortaklığı uygulamasında banka, proje veya teşebbüsü gerçekleştirecek şirketin sermayesine üçte birini geçmeyecek bir hisse ile ortak olur.

7. İşletme sermayesi ortaklığı: İşletme sermayesi ortaklığı uygulamasında banka, belli bir teşebbüsün gerçekleştirilmesi için gereken işletme sermayesine kâr-zarar ortaklığı esaslı ile katılır; kâr veya zarar ortaklar arasındaki anlaşmada mutabık kalınan oranda paylaşılır.

8. Kar Paylaşımı: Kar paylaşımı İKB ve Diğer taraf arasında fonların bileşimini öngören bir ortaklık şeklindedir. Bir projenin finanse edilmesi ve karşılığında elde edilen hasılatın belli bir yüzde alınmasını öngörür. Elde edilen kar veya zarar oransal olarak paylaşılır. Bu mod, yüksek finans getirisi olacak projelerde uygun olabilir.

İKB'nin kuruluşundan buyana dağıttığı fon tiplerine göre destek miktarları Tablo 4'te verilmiştir. Ülkemizin 1976-2012 yılları arasında İKB'den aldığı toplam kaynak Tablo 5'de gösterilmiştir. Türkiye proje finansmanı olarak yaklaşık iki buçuk milyar dolar civarında bir fon almıştır. Toplamda ise altı milyar civarında bir fon elde edilmiştir.

Tablo 4: Yıllar İtibarıyla Dağıtılan İKB Fonları (milyon dolar)(İKB 2015)

	2010	2011	2012	2013	2014	1976-2014
Ödünç verme	369.3	383.0	386.0	396.5	379.2	7,073.2
Hisse senedi	114.5	68.1	313.7	19.7	0.0	1,257.2
Finansal Kiralama	974.6	982.7	620.4	783.2	1,770.0	10,388.2
Taksitli Satış	30.8	220.7	927.1	182.0	416.1	5,036.5
İşletme sermayesi ortaklığı	0.0	100.0	45.0	0.0	50.0	723.0
Kar Paylaşımı	100.0	100.0	50.0	0.0	0.0	331.9
İstisna	1,950.5	2,076.4	2,028.5	2,388.8	2,458.5	16,831.6
Diğerleri	0.0	0.0	0.0	440.0	0.0	440.0
Teknik Yardım	18.8	35.2	21.9	13.4	24.5	408.4
Toplam	3,558.3	3,966.0	4,392.6	4,223.6	5,098.3	42,490.0

Tablo 5: Türkiye'nin İKB'den aldığı Toplam Fonlar(milyon dolar)(İKB 2015)

	Sayı	İslam Dinarı(ID)	Amerikan Doları(\$)
Proje Finansmanı	94	1,617.1	2,352.7
Teknik Yardım	13	4.2	5.7
Ticari Finansman	326	3,221.6	4,456.5
Özel Yardım İşlemleri	6	17.3	20.7
Genel Toplam:	439	4,860.2	6,835.6

9. SONUÇ VE ÖNERİLER

Geri kalmış İslam ülkelerini kalkındırmak amacıyla İslam Konferansı Örgütü üyesi ülkeler arasında ticaretin artırılması için kurulan ve stratejik finansman imkânları sağlayan İslam Kalkınma Bankası zaman içinde istikrarlı biçimde büyüyerek İslam Konferansı Örgütü'nün en önemli kuruluşlarından biri haline gelmiştir. Bankanın öncelikli amacı İslami prensipler doğrultusunda, üye ülkelerin ve Müslüman toplumların münferit veya birlikte ekonomik kalkınmalarına ve sosyal gelişmelerine katkıda bulunmaktır. Bu nedenle banka kurulduğu andan itibaren İslam ülkelerinin kalkınmasını ve aralarındaki ticari ilişkilerin geliştirmesine yardımcı olmak gibi temel bir amacı görev olarak üstlenmiştir. Mustafa ve Razak (2012) yaptıkları "İslam Kalkınma Bankası, Yabancı Yardımlar ve Ekonomik Kalkınma" adlı ampirik bir çalışmada bankanın kurulduğu ve faaliyetlerine başladığı 1976-2012 tarihleri arasında İKB'ye üye olan Afrika'daki geri kalmış ülkeleri incelemişlerdir. Söz konusu incelemenin neticesinde İKB'nin bu ülkelere sağladığı kaynaklarla adı geçen ülkelerin olumlu ekonomik gelişme kaydettiklerini ortaya koymuşlardır.

Bankanın üye İslam ülkelere ve Müslüman toplumlara olan yardımları elbette yadsınamaz; ayrıca İslam Kalkınma Bankasının üye ülkelere güzel fırsatlar sunduğu da taraflarca kabul edilmektedir. Fakat sermaye stoku bağlamında Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu ve diğer önemli finans kuruluşları ile kıyasladığımızda yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle bankanın ana hissedarlarının biraz daha sermaye artırımına gitmesi üye ülkeler ve Müslüman toplumun gelişmesine olumlu katkılarda bulunacağı muhakkaktır. Bu makale neticesinde yapabileceğimiz önerileri şu şekilde sıralayabiliriz:

Ülkemiz açısından durumu incelersek kamu kuruluşları ve firmalarımızın İKB kaynakları ile çok ilgilenmediği gerçeği ile karşılaşmaktayız. İKB hem özel sektör hem de kamu sektörünü desteklemesine rağmen ülkemiz firmaları tarafından ya bilinmediği için veya önemsenmediği için fazla rağbet görmemektedir. Bu da ülkemiz açısından önemli bir eksikliklerdir.

Yukarıda da değinildiği gibi batı dünyasında ve ABD'de İslam dininin imajı maalesef pek olumlu gözükmemektedir. İKB bu konuyla biraz daha fazla ilgilenmek

suretiyle gerek düzenlenecek eğitim seminerleri ve etkinlikler gerekse sosyal medyada tanıtıcı faaliyetleri finanse ederek olumsuz imajı pozitif duruma çevirebilir.

İslam devletlerinin yeterince gelişmemesinin nedenlerinden birisi de demokratik seçimlerle gelmeyen liderler ve şeffaf yönetim eksikliği ile kurumsallaşma yetersizliği gösterilebilir. Banka, üye ülkelerde özellikle eğitim faaliyetlerine daha fazla destek vererek bu sorunların çözümüne ve üye ülkelerdeki halkın aydınlanmasına, bilinçli bir toplumun oluşmasına katkı sağlayabilir.

Günümüzde İslam devletlerinin durumlarının içler acısı olduğunu görmekteyiz. İç ayaklanmalar, mezhep savaşları, koltuğu için ülkesini tehlikeye atmaktan ve kendi vatandaşını katletmekten çekinmeyen liderler ve yaşanan iç ve dış savaşlar neticesinde maalesef İslam devletleri dışındaki devletler olaya müdahale ederek kendi çözümlerini Müslüman topluma kabul ettirmektedirler. Bu durumda kurulabilecek bir "İslam Barış Gücü" ne öncülük ederek gerekli finansman ihtiyacını karşılayıp karışıklık durumlarında dış güçlere fırsat vermeden barışçıl bir şekilde müdahale ederek İslam Ülkeleri'nde yaşanan bu sorunları çözmeye katkı sağlayabilir.

İKB'nin kuruluş amaçlarında da belirtildiği gibi üye ülkelerin eğitim ve kalkınmışlık düzeyi ile refah seviyesini yükseltmek için daha fazla finansa ihtiyaç olduğu kesindir. Bunun için ana sermayedar ülkelerin daha fazla fedakârlık yaparak sermaye artırımına gitmesi İslam Ülkeleri'nin geleceği açısından büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- İslam Kalkınma Bankası." Hazine Müsteşarlığı".
Adigüzel, M. (2006). "Türkiye Kalkınma Bankası ve Kalkınma Odaklı Kalkınma Bankacılığı." Turhan Kitabevi, Ankara.
Aksoy, T. (1998). Çağdaş bankacılıktaki son eğilimler ve Türkiye'de uluslararası bankacılık: sistematik ve analitik bir yaklaşım, Sermaye Piyasası Kurulu.
Alatas, V. (2004). Poverty Reduction, a Main Challenge in Islamic World. The International Conference of Islamic Scholars: 23-25.
Aslan, E.(1982). Sanayileşen Türkiye'de malat Sanayiinin Finansmanında Kalkınma ve Yatırım Bankaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, iktisadi ve idari Bilimler Fakültesi.
Aysun, T.(1997). Türkiye ihracat-ithalat Bankası'nın ihracat Sektörleri Üzerindeki Finansal Riskinin Ölçülmesinde Bir Model Uygulaması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, iktisadi ve idari Bilimler Fakültesi.
Ekonomi Bakanlığı, (2015). "http://www.dtm.gov.tr/." Retrieved 17.10.2015.
Başar, H. (1994). "İslam Ekonomileri Arasında Ekonomik İşbirliği." Musiad İstanbul: 21.
Baye, M. R. ve D. W. Jansen (1995). Money, banking, and financial markets: An economics approach, Houghton Mifflin College Division.
Çonkar, M. K. ve A. Üniversitesi (1988). Kalkınma bankacılığı ve Türkiye'deki uygulama, Anadolu Üniversitesi.
IDB (2015). "www.isdb.org." 2015.
İKB (2015). "Yıllık rapor." Islamic Development Bank Group in Brief

- Kandemir, A. (2002). "Dünyada ve Türkiye'de Kalkınma Bankacılığı ve Kalkınmanın Finansmanı." TKB Ankara: 12.
- Kohn, M. (2003). "Financial institutions and markets." OUP Catalogue.
- Öçal, T. ve Ö. F. Çolak (1999). Finansal Sistem ve Bankalar, Nobel.
- Öçal, T., vd. (1997). "Para Banka Teori ve Politika." Gazi Kitabevi, Ankara.
- Özal, A. K. (2001). İslam Kalkınma Bankası.
- Şakar, H. (2000). Genel bankacılık bilgileri, Stratejisi.
- Tarlan, S. (1986). Tarihte bankacılık, Başbakanlık Basımevi.